

Erään lahjoituksen taustaa

Lastentarhanopettaja **Bärbi Luther** (1888-1979) harasti mittavan työuransa aikana postimerkkeilyä. Vanhuuskäisenä hän lahjoitti kokoelman tyttärensä aviomiehelle sähkötekniikko **Arvi Kykkäselle** (1939 -), joka jatkoi kokoelman kartuttamista. Kun Arvi ei enää yli 80-vuotiaana ollut kiinnostunut tästä harrastuksesta, lahjoitti hän vuorostaan kokoelman Suomen Filatelistiseuralle monen sattuman summana tammikuussa 2021.

Näin Arvi kirjoitti omasta sekä vaimonsa Etel Kykkäsen historiasta ja muutamasta Luther -suvun henkilöstä:

– Synnyin Karjalassa Kirvun pitäjässä vähän ennen talvisotaa 11.10.1939 maanviljelijän perheeseen. Kykkäsiä oli asustanut Kirvussa ja Rautjärvellä ijät ja ajat. Sinne Kirvuun minäkin olisin jäänyt ehkä maata viljelemään tai töihin huopatehtaalle. Olihan siellä myös sahateollisuutta ja maankuulu Kirvun kylpylä, jossa mm. Paavo Nurmi kävi usein hoidossa.

Sota mullisti karjalaisten kohtalon. Isä Antti Kykkänen (1914-1977) joutui vanhemman veljensä kanssa rintamalle ja jäin äidin, Laina Kykkäsen (1916-2015), ja isovanhempien kanssa odottamaan evakkoon lähtöä.

Välirauhan ja osan jatkosodan aikaa olimme taas Kirvussa. Toisesta evakosta minulla on muistikuvia, olinhan yli 4-vuotias. Asetuimme lopulta Kontiolahdelle, jonne perustettuun varuskuntaan isä jäi armeijan palvelukseen, kun oli kahden haavoittumisen jälkeen taas työkykyinen. Kävin kouluja Kontiolahdella ja Joensuussa. Kavereista jotkut keräilivät tulitikkuetikettejä ja oli jollain postimerkkejäkin. Itse keräsin Pauligin kahvipaketeissa olleita pahvisia autokortteja. Varsinkin isä oli kova kahvinjuoja. Se harrastus ei kauan kestänyt, kun korttien valmistus loppui.

Sähkötekniikka kiinnosti ja käytyäni teknillisen koulu ja armeijan pääsin Helsingin kaupungin sähkölaitokselle suurkuluttajajien valvontaryhmään töihin 1962 keväällä. Samassa työhuoneessa tariffi-insinööri hoiti suurkuluttajien tariffien vaihdot pääasiassa puhelinneuvotteluilla ja asiakaskäynneillä.

Kun aikaisemmin jo tuli Paavo Nurmen nimi esille, kerron omakehtaisesta juoksijamestarin tapaamisesta. Nurmi tuli itse neuvottelemaan jonkin kiinteistönsä tariffiasiaista sähkölaitokselle. Tariffi-insinööri ei ollut paikalla, ja hänen oli määrä pian saapua. Tarjosin tuolia odottajalle, mutta Nurmi sanoi: ”Minä seison”. Viisitoista minuuttia taisi vierähtää kunnes insssi ehti tuolilleen ja sitten kelpasi tuoli asiakkaallekin.

Toimistotyö ei pitkän päälle tuntunut ’omalta’ ja aloin etsiä enemmän käytännön töitä. 1960-luvulla työtilanne oli paljon parempi kuin nykyisin.

Sain mieleisen tehtävän valokuvausalan maahantuojan leivissä 1963 syksyllä. Yhtiö oli nimeltä Stewesta, joka toi Agfan ja Bayerin tuotteita maahan ja aloitin Agfa-osastolla huoltoteknikkona. Seuraavana vuonna työ jatkui samana vaikka yksityisestä filmasta muodostettiin puoliksi saksalaisomisteiset tytäryhtiöt Agfa Oy/Ab ja Suomen Bayer Oy/Ab. Kun saksalainen Agfa ja belgialainen Gevaert yhtyivät, tuli nimeksi Agfa-Gevaert Oy/

Ab. Minulla oli paljon työmatkoja pitkin Suomea, mutta pääkonttorissa eräs Etsku, oikealta nimeltä Etel, alkoi kiinnostaa ja monesti iltaisin suuntautui työsuuhdeauton ajo Etelin kotitalolle Käpylään.

Etel syntyi Perjanassa 10.11.1940 Karlstedt:ien perheeseen. Isä Albin Karlstedt kaatui sodassa 1941 ja äiti Elvira kuoli Pernajassa samana vuonna. Vanhimmat lapset ottivat sukulaisperheet Loviisassa hoiviinsa. Nuorimmat Ralfin (s. 1936) ja Etelin ottivat kaksi Luther -suvun perhettä huostaansa. Etelin ottivat tyttärekseen Käpylässä yhdessä asuneet sisarukset Bärbi ja Martha Luther. Adoptiossa Etel sai sukunimekseen Luther. Ralf varttui aikuisikään Erik Lutherin perheessä Leppäkoskella Janakkalassa, mutta hänen sukunimensä pysyi Karlstedt:inä.

Etelin naapurissa asui suomenkielinen tyttö Airi Pinomaa ja hänen vahemmat toivoivat, että tytöt ystävyystyisivät ja Airi oppisi puhumaan ruotsia. Kävikin toisinpäin, että Etel oppi suomea ja siitä tuli yhteinen kieli.

Etel kävi kouluja Helsingissä ja sai kirjeenvaihtajan pestin Stewestassa ja myöhemmin Agfalla sihteerin työtehtävät. Käydessäni kylässä Etelin kotona, jossa kotikielenä Bärbillä, Marthalla ja Etelillä oli ruotsi, en halunnut heikon kouluopin kokemuksella puhua ruotsia. Työssä tarpeellinen saksankielen taito oli työmatkoilla Saksassa kokenutun kouluajoista riittävästi, niin että Etelin vanhempien kanssa juttelin saksaksi. Luthereilla oli sukulaisten ja tutujen kanssa paljon yhteyksiä Saksaan kun taas suomenkieli oli heillä vähän käytössä.

Kihlasormukset hankittiin 1965 ja Etel ja Arvi menivät naimisiin 1966. Vihkiminen tapahtui Saksalaisessa kirkossa, sillä Etel oli ja on edelleen sen seurakunnan jäsen. Erikoista oli se, että sain kaksi anoppia ja vieläpä mukavia eikä vävyjojan harmejä. Kun lapsia oli syntynyt kaksi, Antti ja Lena, aloitettiin oman talon rakentaminen Nummelaan ja se valmistui 1970.

Yllättäen anoppi Bärbi, tultuaan 80 vuoden ikään, antoi postimerkkikokoelmansa vävypojalle. Siitä alkoi uuteen harrastukseen syventyminen.

Onnekaasti tuohon aikaan Lohjan Postimerkkikerho kutsui vihtiläisiä alan harrastajia tutustumaan toimintaansa. Ensin heräsi ajatus liittyä jaostona Lohjan yhdistykseen, mutta enemmistö oli oman seururan kannalla ja perustimme Vihdin postimerkkeilijät. Ensimmäinen puheenjohtaja sekä innostunut alkuunpanija oli Helmer Simstedt. Hän toimi postinkantajana Helsingissä, mutta oli kauan asunut Nummelassa. Helmerillä oli kokouksissa aina iso nivasta vihkoja, josta etsimme kullekin sopivia merkkejä. Kerhoillassa ei ehtinyt tarpeesi materiaalia selata, joten kävin muutaman kerran Helmerin asunnolla. Siellä aikaa olisi tarvinnut monin verroin lisää. Poikamiesyksiö oli lattiasta melkein kattoon asti täynnä laatikoita, kasseja, vihkoja sekä kansioita ja niissä oli tietysti postimerkkejä, postikortteja ja muuta tähän harrastukseen kuuluvaa...

Perhe innostui myös keräämään aihe-merkkejä: Etel taidetta, Antti junia ja autoja, Lena lemmikkieläimiä. Itse keräsin Saksan lisäksi laivamerkkejä.

Monen uuden tuttavuuden joukosta tuli pitkäaikaiseksi ystäväksi Erkki Räikkönen. Hän oli myös Karjalasta koitoisin vieläpä läheltä omaa synnyinseutua: Mertjärveltä.

Sodan loppuvaiheessa hän oli ollut kaukopartio-osaston radistina. Sodan jälkeen hän koulutettiin hopeasepäksi. Erkki keräsi kuten minä Saksan merkkejä. Teimme lisäksi useana kesänä yhteistä autoretkeä rouvineen: Erkki, Mirja, Etel ja minä. Kohteina oli mm. ruttoon kuolleiden muistomerkki Mäntsälässä, salpaliinja Itä-Suomessa, Paimion parantola ja monta muuta. Erkin pojanpoika, ampujahihtäjä Ville Räikkönen, saavutti Naganosssa olympiapronssia.

Baltiansaksalaisten historiaa

Vuonna 1742 Georg Christian Luther (1717-1800) tuli Saksan Breslausta Eestin Revaliin eli Tallinnaan. Hänen pojanpoika oli Tallinnassa menestyksekkäs liikemies ja tehtailija Alexander Luther (1810-1876), joka olisi halunnut ostaa kiinteistön Suomesta, mutta ei saanut ulkomaalaisena siihen lupaa. Poika Edmund Luther (1837-1889) oli opiskelemassa Englannissa ja saatuaan lukunsa loppuun oli ensin kauppiana Tallinnassa, muutti sitten 1860 Suomeen. Hän sai Suomen kansalaisuuden ja perusti Helsinkiin kaupan yhtiökumppaninsa Eduard Rudolph:in kanssa. Hän myös osti Teswärr -tilan meren rannalta Särkisalosta, joka oli ollut suvun kesänviettopaikkana jo pitkään. Edmund Luther perusti 1874 Rauhaniemen tiilitehtaan Janakkalassa.

Tehdas toimi aluksi nimellä: Rauhaniemi Tegelbruk E. Luther 1875-1902. Sen jälkeen tehtaan omistus ja johto vaihtui, mutta Luther -suku oli vahvasti mukana vuoteen 1964. Tiiliä käytettiin runsaasti Helsingissä mm. Johanneksen kirkko, Diakonissalaitos ja Sinebrychoffin tehdas rakennettiin Rauhaniemen tiilistä. Tehdas erikoistui savupiipputiilien valmistukseen ja Rauhaniemen omat piippumuurarit rakensivat yli 300 savupiippua, korkein 126 m halkaisija 6 m.

Edmund Luther ja hänen vaimonsa Marie (1850-1934) saivat 8 lasta, joista nuorimmat olivat: Martha (1886-1983) ja Bärbi (1888-1979) Luther.

Lapset olivat vielä nuoria, kun isä kuoli ja perhe muutti Lohjalle taloon, joka on vieläkin Linnaistenkadulla. Sieltä matkustaminen Helsinkiin oli hankalaa. Ensimmäinen kulku Lohjan asemalle sitten junalla Hyvinkäälle, josta junanvaihdon jälkeen matka jatkui Helsinkiin. Siellä oli sukulaisia ja oma seurakunta Die Deutsche Evangelisch-Lutherische Gemeinde. Matka kesti monta päivää, että sai asiat hoidettua. Myöhemmin perhe asui Helsingissä Pietarinkadulla.

Bärbistä löytyy internetistä tietoja muun muassa:

Luther, Bärbi

S. 1888, k. 1979 Suomenruotsalainen lastentarhaopettaja, Suomen Sairaalaopettajataryhdistys ry:n puheenjohtaja ja toimintaterapian uranuurtaja. Ollut jäsenenä Suomen Lastentarhanopettajataryhdistyksessä. Vuonna 1909 Helsingin kirurgisen sairaalan ylihoitajatar Sophie Mannerheim ja lastentarhanopettaja Bärbi Luther aloittivat leikki- ja vapaa-ajan toiminnan kehittämisen pitkään sairaalassa viipyville 3-17 -vuotiaille lapsille ja nuorille.

Martha Luther oli siskoaan Bärbiä hieman yli vuoden vanhempi, mutta hiljaisempi kuin toimelias ja puheellinen Bärbi. Kumpikin noudattivat antroposofia Rudolf Steiner -oppeja ja valmistivat itse yrttimausteita sekä käyttivät homeopaattisia lääkkeitä. Kaikkea tarvittavaa ei

saanut Suomesta niin anoppien toivomana rahtasin Saksasta monta purnukkaa ainakin Aufbaukalk I, jota otettiin aamulla sekä Aufbaukalk II illalla ja oli muutakin listalla. Monessa Münchenin apteekissa oli oma Homöopathie osasto.

Pariin Lutherien sukukokoukseen, Kauniaisissa ja Tallinnassa, osallistuin minäkin Etelin keralla. Tapasimme myös mukana olleen Fred Lutherin, Bengtskärin taisteluuden veteraanin. Luutnantti Fred Luther oli komentajana majakalla ja haavoittui taistelussa kahdesti. Monta muutakin suomalaista Luther -suvun miestä oli eri rintamalla sota-aikana.

Agfalla sain postimerkkejä tsuppari Eikalta. Eino Lagerström oli vakuutusyhtiöstä eläkkeelle jäänyt mies, joka hankki lisäansiota postin käsittelijänä ja sisälähetinä. Eikka oli aina rahapulassa, mutta ei pyytänyt merkkieräilystä palkkiota vaan ovelana tarvitsi tilipäivään asti pieniä vippejä. Kuulin, että Eikka oli monelle velkaa ja maksoi harvoin takaisin. Usea taisi jäädä ilman hyvitystä, minä sain sentään monta merkkiä.

Agfacolor -diafilmin hintaan kuului kehityspalvelu ja filmipusseja tuli postimerkkien kera Suomen Agfalle myös. Merkkien talteenottajia oli useita ja joiltain sain pienen saaliin minäkin.

Saksan matkoilla tein joitakin ostoja postimerkkiliikkeistä. Myös Agfan tehtaalla oli tullut puheeksi filatelia ja vaihdoin erään insinöörin kanssa seuraavina vuosina saksalaisia merkkejä, joita kumpikin keräsimme.

Kotoisen postimerkkiseuran toiminnan hiljentyessä löpahti oman kokoelman hoito. Tuli muita kiinnostuksen kohteita. Joskus sentään ihastelin pieneen postimerkkiin tallennettua kuvaa ja tietoa.

Tietotekniikan tullessa mukaan valokuvausalalle niin kuin kaikkialle muualle, myös koteihin, olin kovasti mukana kehityksessä. Huonoa oli se, että kirjeposti väheni ja postimerkkejä näki enää harvoin.

Toisin oli ennen. Anoppini iloitsi varmaan saatuaan kortin ja kirjeen, joissa oli kauniisti kirjoitettu:

Fröken Bärbi Luther ja hieno postimerkki kulmassa.

Niitä kulkeneita kohteita on kokoelmassa joitain tallella. Kirjeet puuttuvat kuoren sisältä. Bärbin kirjeenvaihtoa on sentään digitoituna tallella.

Linkkejä:

Arkistoyksikön tiedot - Sähköinen arkisto (disec.fi)

Sarjan tiedot - Sähköinen arkisto (disec.fi)

Nummelassa tammikuussa 2021 Arvi Kykkänen